پەیامی قیبلە

پەیامەکانی قورئان

بەرگی یەکەم

د. عومەر عەلی

٢٠١٩

ژمارە

٣٨

ناوی کتێب: پەیامەکانی قورئان بەرگی یەکەم.

نوسەر: د عومەر عەلی

دیزانی ناوەوە: عبدالله خاکی

دیزاینی بەرگ: توانا ئەحمەد

چاپخانە:

تیراژ:

نرخ:

ژمارە (   )ی ساڵی (   )ی

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان پێدراوە

پەیامی قیبلە

ڕۆشنبیری گشتی و ئیسلامی . زانست و ئیمان

(أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا)[1].

واته: ئایا ئەوە بۆچی ئەوانە وردبینی لەقورئاندا ناکەن و گوێی بۆ ناگرن ؟! یان ئەوەیە دڵەکان لەئاستی ڕاستیدا قفڵ دراوە؟!

[1] سورەتی محمد ئایەتی ٢٤

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين، ولا عدوان إلا على الظالمين، والصلاة والسلام على المبعوث رحمة للعالمين وعلى آله وصحبه أجمعين.. له پاشان

دەروازە؛

هۆکاری وڵات و کەسە سەرکەوتووەکانی جیهان ئەو زانستانەیە کە بەهۆی خوێندن و خوێندەواریەوە بەدەستیان هێناوە، وە پێچەوانەکەشی بە پێچەوانەوە.

لە جیهاندا بەردەوام جاڕ دەدرێت بۆ خوێندەواری و خوێندنەوە، هیچ کەسێکی ژیر نی یە ناکۆکی لەگەڵیدا هەبێت، ئەوەشی گرنگی پێ نەدات بەهەر هۆکارێك بێت پاساوی بۆ دەهێنێتەوە، نەك لەوەی خوێندەواری و خوێندنەوە کارێکی نایاب نەبێت.

کە سەیری قورئانی راست و پیرۆز دەکەین یەکەم ئایەت و دوارێن بە بخوێنە دەستی پێکرد.

(اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ)2.

سەرەتای پێغەمبەرێتی موحەممەد (صلى الله عليه وسلم): بەم ئایەتانە دەستی پێکرد: اقرأ باسم ربك الذى خلق ئەی محەممەد! (صلى الله عليه وسلم) بخوێنە ئەوەی وەحیت بۆ دەکرێ بەناوی ئەو پەروەردگارەتەوە، کە هەمووشتێکی دروستکرد. سەرنج بدە! ئەم دینە چەندە ئایینێکی بەرزوو روو لەپێشکەوتن و شارستانیەتە، یەکەم نیگا فەرمان بەخوێندن ئەداو هانی مەردوم بۆ خوێندنەوە دەدا.

بە وردبوونەوە تەنها لەو ئایەتە، کلیلی سەرکەوتن و پێشکەوتنەکانمان نیشان دەدات کە:

یەکەم: بخوێنە.

دووهەم: بەناوی خواوە، ئەو خوایەی کە دروستی کردوویت.

[2] سورة العلق

دواتر بە وردبوونەوە لە سورەتەکە ئەو خوایە گەورە بە روونی فێرمان دەکات کە:

یەکەم: چۆن بخوێنین.

دووهەم: چۆن ئێمە نەزان بووین و خودی فێربوون لە کەرەستەو نیعمەتەکانی ئەوە.

سێهەم: نمونەی گومڕای مرۆڤمان دەخاتە پێش چاو کە چۆن بە نیعمەتی خوا لە سنوری خوا دەردەچن.

چوارهەم: دەماندوێنێ کە سەرەنجامی ئەو گومڕاییە چەند بەسۆیەو ئایا گەر پێچەوانە بوایە باشتر نەدەبوو؟.

پێنجهەم: لە کۆتایدا بەبیرمان دەهێنێتەوە کە شوکرانە بژێری بین و کڕنوشی بۆ بەرین.

تەنها لەو سورەتە سەرەتاییەدا دەبینین خوای گەورە رێڕەوەکانی پێشکەوتن و سەرەنجامەکەی خستووەتە پێش چاومان، نیشانی داوین ئەگەر بخوێنین و بەناوی ئەوەوە بێت کۆتا بەچ دەگەین، خۆ گەر بەناوی

ئەویشەوە نەبێت کە تەنها بخوێنەکە وەرگرین کە بەشێکە لە ئایەتەکە، ئەوسا بەشێکی ژیانمان هەر خۆش دەبێت، نابینی کەسێك بێ باوەڕیشە لە دونیادا چوون خوێندوویەتی یان بەشێوەیەکی تر بڵێین پەیڕەوی بەشێکی ئەم ڕێنومایییەی کردووە، ئەوسا بەشێك لە ژیانیدا بەخۆشی بووەو سەرکەوتوو بووە، نابینی کەسێك دەخوێنێت لەگەڵ کەسێکی تردا کە ناخوێنێت جیاوازیان هەر لە دونیادا چۆنە؟ بێگومان ئەنجامی خوێندن و خوێندنەوە هەر لە دونیادا دیارە.

ئەوەشی کە ناخوێنێت باجەکەی دەدات هەر لە دونیادا با مسوڵمانیش بێت و باوەڕێکی پتەوی بە خوای گەورەش هەبێت، باجەکەشی ئەوەیە بێ بەش دەبێت لەو نیعمەتە گەورە خواییە لە دونیادا، ژیانی زۆرجار بە ئیشی قورس و ناڕەحەتیش دەباتە سەر، خوێندنیش هەر ئەو پلە بەندیە نی یە ئەمڕۆ پەیڕەو دەکرێت، دەکرێت خوێدنێکی کەم و بیرکردنەوەیەکی زۆربێت،

کە قورئان هانمان دەدات بۆ جولاَنی ئەقلّ بە گشت شێوەکانیەوە.

گەربێت و هەردووکی پێکەوە گرێدرا، ئەوسا کەسەکە هەم دونیا دەباتەوە، هەمیش قیامەت، هەمیش بە نیعمەتە خواییەکان باوەڕ پتەوتر دەبێت و زیاتر چێژی لێ وەردەگرێت، زیاتر بیروهۆشی بێ گەردەو دڵ ساف وئارامە، لەبری ئەوەی بیربکاتەوەو هەوڵ بدات لە رێڕەوی بنەڕەتی خۆی لایبدات بیر لە گەورەیی دروستکەرەکەی دەکاتەوە.

وەك چۆن هەرچۆنیش بیری لێ بکەیتەوەو بە قوڵی بچیت بە خەیاڵدا بۆی دەگەیت بەو ئەنجامەی کە ئەم گەردونە دروستکەری هەیە، ناکرێت ئەم گەردوونە بەم پارسەنگی و رازاوەیی و بەڕێوەچوونیەوە هەروا هەوانتە بێت، ژیری خۆی یارمەتی دەری تەواوە لە گەشتن بەو ئەنجامە، هەربۆیە لە مێژە کە نکۆڵیش لەوە کرابێت تەنها بیرێکی هەرزەیی بووەو زوو پوچ

بوونەتەوە هەر لەلایەنی ئەوانەشەوە کە هێشتا پەییان بە ڕاستیەکانیش هەمووی نەبردووە پوچەڵ کراوەتەوە.

کە سەیری قورئانیش دەکەیت ڕێك لەم گەردونە دەچێت، ئایەتەکانی لەگەڵ یەك گونجاوە، دژایەتی تێدا نی یە بەرانبەر یەك، چوون حەق نابێت دژی حەق بێت، لەگەڵ پێداویستیەکانی مرۆڤایەتیدا گونجاوە، ناخی مرۆڤەکان دەدوێنێت و ئاوی دەدات، ئەوەی لە ژیانیدا گرنگ بێت پارێزگاری لێ کراوە، هەندێکی یاسای توندی بۆ داناوە بۆ ڕێگری کردن لێی، هەندێکیشی ئەوەی یاسا ناتوانێت بیدۆزێتەوە هەڕەشی قیامەتی لێ کردووە، چوون دادگا دونیایەکان بێگومان ناتوانن هەموو کێشەکان یەکلای بکەنەوە، بۆیە ئەنجام دادگای عەدالەتی خوایی پێویستە، بە شێوەی ڕابردوو واتە وەك ئەوەی شتەکە هەمووی بووەو تەواو بووە ئەنجامەکانمان دەخاتە پێش چاو.

کەسێك کە ئیماندارە سەرکەوتووە (**قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ**)[3] واتە: بە ڕاستی ئەو بڕوادارانە سەرکەوتوو سەرفراز بوون.

لێرەدا هیچ موناقەشەی تێدا نی یەو مەجالی ئەوەی تێدا نی یە کە بڵێی ئیماندار سەرکەوتوو نابێت، یان لەوانەیە سەرکەوتوو نەبێت، یان هەر گومان و یانێکی تر، چوون شتەکە گوزەشتە، تەواو رۆشتووە، کاتێك باس لە رابردووش کرا خۆ ناگەڕێتەوە چوون تازە بووە، سەیر ئەو یەقینە تۆ هێشتا لە ژیاندایت ئەنجامەکەت بە رابردوو دەبینی، چ هێزێك هەیە بەم شێوەیە وزە ببەخشێ بە مرۆڤ و متمانە لە دڵیدا دروستبکات بۆ داهاتووی.

هەموو ئایەتەکانی قورئان چوون لەلای خوای گەورەوە هاتووە بە سیقەو جورئەتەوە دەمانجوڵێنێت، چوون کتێبی نووسەرێك نی یە دواتر لە چاپەکانی تردا

---

[3] سورەتی المؤمنون ئایەتی ١

دیسان دەستکاری بکرێتەوە، ئەم کتێبە کۆتا کتێبەو چاپی تری نی یە.

لە هەر پێگەیەکی ژیاندا بیت، بە دەستەڵات بیت، بێ دەستەڵات بیت، هەر پێگەیەکی کۆمەڵایەتیت هەبێت، کە سەیری قورئان دەکەیت بەچەندین شێوە لەگەڵتا دەدوێت، بەرپرسیارتی خۆتت نیشان دەدا بەرانبەر خۆت و بەرانبەر بە کۆمەڵگە، بۆیە قورئان کتێبێك نی یە تەنها بۆ ماڵەکان و مزگەوتەکان بێت، قورئان دەبێت لە رەفەی سەری سەرەوەی هەموو زانکۆو کتێبخانەکاندا بێت، تەنها کتێبێکە لە جیهاندا کە پێویستی بەوە نی یە تازە بکرێتەوە، کۆتا فێرژنەو بەو ئەپدەیتیەش دەمێنێتەوە، لە هەرجێگەیەکدا کەسانێك بەهۆی نەخوێندەوارییانەوە لە قورئان رەخنەیەکیان گرت لە جێگەیەکدا، حەتمەن کۆمەڵێك دووچاری دەردێك بوون لەو خاڵەدا، بۆیە لەبری ئەوەی خۆیان چارەکەن دێن قسە لەسەر قورئانەکە دەکەن، بۆ نمونە کەسێك نەخۆشینێك بگرێت دەبێت چارەی

نەخۆشیەکەی بکات نەك رەخنە لە دەواکە بگرێت، وە کەسێکیش کە نەخۆشی شێرپەنجەی گرت دەبێت بەرگەی دەوای کیمیاویش بگرێت گەرچی کوشندەشە، چوون نەخۆشینەکەش کوشندەیە، تا لاپەڕەکانی قورئان بە شێوەیەکی دروستی هەڵ نەدەینەوەو لێی تێنەگەین و تێیڕانەمێنین نازانین کە چ نیعمەتێکە ئەم قورئانە، تۆ سەیر بکە، دەتوانیت قورئان وەك کتێبێکی پیرۆزو رۆحی بەدەستیەوە بگریت و بیخوێنیت و لەگەڵ رۆحتدا تێکەڵ دەبێت و ئاوی دەدات، بەشێوەیەك وا دەزانیت کەس نی یە لە تۆ زیاتر، ئینگلیز دەڵێ:

Over the moon

واتە: لەسەر مانگ، ئەوەندە دڵخۆشت دەکات تەعبیر لێی زۆر نارەحەتە، لەیەك کاتدا هەم دەتگرێنێ و هەمیش پێتدەکەنێنێت، ها نابینی زۆرجار کەسێك کە خۆشیەکی گەورەی لەناکاو رووی تێدەکات دەگری و فرمێسك لەچاوەکانی دەبارێت وە لێویشی بە خەندەوەیە، ئەو دۆخانە زۆر ناوازەیە لە ژیانداو گەر کەسێکمان لە

ژياندا لەو دۆخەدا دیبێت لە یادمان ناچێت، گریانەکانی کاتی قورئان خوێندن هەستکردن بەخۆشیەکە پێکەنین و خەندەی روکەش ناتوانێت تەعبیری لێ بکات، بۆیە پێکەنینەکە لە ناخەوە دێت و بە فرمێسك دەردەکەوێت، هەتا ترسیش لە قیامەت و گریان هۆی شەرمەزاریە بەرانبەر ئەو خوایەی کە چەند ئێمەی خۆش ویستووەو ئێمە چەند نمەك بە حەرام بووین لە ئاستیدا.

کاتێکیش قورئان وەك کەسێکی سەرکردە دەگریتە دەست، رێك بەجوانی نیشانت دەدات کە چۆن سەرکردەیەکی سەرکەوتووبیت، چۆن ئاگات لە ژێر دەستەکانت بێت، چ بەرپرسیاریەتیەکی گەورەیە کە پێت سپێردراوەو لە خۆ بایی نەبیت و خزمەت بکەیت، چوون ئەو تەختەی لەسەری دانیشتووی تەختی دانیشتن نی یە، تەختی ئیشکردنە، باوکێك تا منداڵێکی زیاتر بێت بەرپرسیاریەتی زیاترە، ئێستە تۆ بەرپرسیاریەتی کۆمەڵێك، قەبیلەیەك، حیزبێك، یان تا دەگاتە وڵاتێك و بگرە زیاتریش بە دەستی تۆیە، بۆیە

دەبێت غەمەکەشت گەورەتر بێت یان قبوڵی مەکەو مەچۆ ژێر ئەو بەرپرسیاریەتیە.

وەك کەسێکی زاناو بیرمەند کە سەیری قورئان دەکەیت، دەڵێی ئەم کتێبە بە تایبەتی هەر بۆ تۆ هاتووە، دونیایەك سود بە زانست و قوڵ بیرکردنەوەت دەدات، رێڕەوێکی جوانی بۆ کێشاویت.

وەك کەسێکی بازرگان و کاسب سەیری دەکەیت، رێنومایەکانی بەجوانی بۆت کێشراوە، کە چۆن بازرگانی بکەیت و چۆن ئاگات لە هەژار بێت و بۆ سودی زیاتری خۆت هەژار نەخەیتە ژێرباری دانەوەی سو، چۆن فێڵ لە کاڵاکانتدا نەکەیت، چۆن کێشانەکانت سوکتر نەبێت.

وەك لایەنی کۆمەڵایەتی سەیری دەکەیت، چۆن هەتا وردەکاری چپەشی باسکردووە، کە چۆن خەڵکی دەبێت نەك لە دەست و دەمت بەڵکو ختورەکانی دڵیشت ئەمین بن.

وەك پەیوەندی جنسی سەیری دەکەیت چۆن چوارچێوەیەکی بۆ داناویت کە ئەو غەریزەی بە دروستی تێدا تێر بکەیت، نە مافی خۆت نە بەرانبەر نە ئەو منداڵانەی کە دێنە دونیاوە پێشێڵ ببێت، مافی هەمووی لەبەرچاو گیراوە نەك تەنها غەریزەکە.

وەك کەسێکی تاوانبارو خراپەکاریش سەیری قورئان دەکەیت عیلاج و چارەسەرەکانتی تێدا دەبینی و ئومێدێکی گەورەشت پێ دەبەخشێت لەگەڵیدا.

بۆیە کە کۆی گشتی قورئان لێك دەدەیتەوەو زەرب و تەقسیمی بکەیت هاتووە بۆ پاراستنی پێنج ئامانجی سەرەکی کە ئەوانیش بریتین لە:

پاراستنی دین، پاراستنی جەستە، پاراستنی ژیری، پاراستنی وەچە، پاراستنی ماڵ.

حفظ الدين، حفظ النفس، حفظ العقل، حفظ النسل، حفظ المال.

هەموو کایەکانی دونیاش لەسەر ئەو پێنج مەبەستە دادەمەزرێت و بەهێز دەبێت، هەر هەمووی پێداویستی و جێگەی گرنگی مرۆڤەکانە لە ژیاندا، قورئانیش بە رەچاوکردنی پێداویستیە مرۆییەکان هەمووی بۆ دابین کردووەو رێگەی پاراستنیشی دەستنیشان کردووە.

یانی من ئێسە نازانم چەند لایەنی قورئان باس بکەم، تەنها بۆ ئەوەی تۆزێك بەخۆماندا بێینەوە، هەتا لە قورئان خۆیدا لە زۆر جێگەدا وەك راوەشاندن رامان دەوەشێنێت لەوەی:

-ژیری بەکار بهێنین

-بیر بکەینەوە

-تێفکرین بکەین

-وردبینەوە

-سەرنج بدەین

-بەراورد بکەین

-ئەنجامەکان ببینین

لە پەرتوکەکانی ترماندا زۆر چەمکی گرنگی قورئانمان هەڵداوەتەوە، وەك كتێبی ئەنفالی قورئان و ئەنفالی سەدام، پەیامی ئیسلامی قیبلە، وە كتێبی تریش، کە زۆر لەو باسانە گونجاوە لێرەشدا هەبێت، بەڵام لەبەر دووبارە نەبوونەوەی وازیان لێ دەهێنین.

لێرەوە دەست دەکەین بە هەڵدانەوەی لاپەڕەکانی قورئان، هەرجارە لە خزمەت بەشێك لە ئایەتێك، ئایەتێك، چەند ئایەتێك، سورەتێك، بۆ ئێوەی زانستخواز بخەینە روو، دەخوێنین و دەخوێنینەوە تەنها بەناوی ئەو خوایەی کە خۆی ناوی خۆی بردووە بە

الله.

گرنگی قورئان

زۆر ڕێی رازاوەی دونیام گرتە بەر

بەرەو بەرزی کێو، نزمیی دەشت و دەر

نەگەیشتمە مەبەس، گشت فریودان بوون

رەنجی چەن ساڵەش ڕۆیی بەهەدەر

بە تیشکی قورئان کەوتمە سەر ڕێ

دڵ ئارام بیر ساف ڕێگەی ڕاست ئەگرم

بەشادی هەنگاو ئەنێم بەرەو جێ

تاکو ئەو کاتەی ئەجەل دەستی دێ[4]

مرۆڤ وەك دروستکراوێك کە ژیری پێدراوەو جیاکراوەتەوە لە بونەوەرەکانی تر بەهۆی ژیریەوە، زۆرجار تەنها وشەیەك دەبێتە خاڵی وەرچەرخان لە ژیانیدا، زۆرجار خوێندنەوەی بابەتێك کاری تێ دەکات

---

[4] سروەی بێداری

و بڕیاری گۆڕین لە خۆیدا دەدات، زۆر هەیە بە خوێندنەوەی کتێبێك کاریگەری لەسەر دروست دەبێت و ژیانی سەرتاپا دەگۆڕێت، لە کاتێکدا کتێبەکە تاقەتی نی یە جارێکی تریش بیخوێنێتەوە، زۆرێك هەیە بە نەسیحەتی کەسێکی لە خۆی گەورەتر یان بە ئەزموونتر بڕوا دەهێنێت و دەیکات بە ڕێڕەوی کار لە ژیانیدا، بە گوشراوی مرۆڤەکان گەر ژیریان بەکاربهێنن سود زۆرە لە چواردەوردا، خوای گەورە قورئانی بۆ ئەو خاوەن ژیرانە ناردووە تا بەلاڕێدا نەڕۆن و دواتر تەمەنێك سەرف بکەن بەدوای رێگەی راستداو ژیان لە سەرگەردانیدا بەسەر بەرن، تۆی مرۆڤ چۆن بە پەیڕەوو پرۆگرامی کەسێك قەناعەت ئەکەیت کە ئەویش مرۆڤێکە وەك تۆ بەڵام لە ئاست قورئاندا لوت بەرزو لە خۆ بایت جا چ قورئانێکیش، قورئانێك خوای گەورە تێیدا دەفەرموێت: **(لَوْ أَنزَلْنَا هَٰذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ۚ**

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ)[5]. واته: ئەگەر ئەم قورئانەمان دابەزاندایە بۆ سەر کێوێ (وە تێگەیشتنمان بدایەتێ) دەتبینی بە ملکەچی و لەت لەت بوو لە ترسی خوا ئەم جۆرە نموونانە دەیان هێنینەوە بۆ خەڵکی بۆ ئەوەی بیر بکەنەوە.

تۆ سەیر قورئان چۆن مرۆڤەکان ئەدوێنێ و مێشمان دەبزوێنێت بە چەندەها نمونەی جوان، بۆ ئەوەی بەخۆماندا بێینەوە بە هۆش و ئاگایی زیاترەوە ئیش بکەین، وەك دەفەرموێت: **(أَفَمِنْ هَٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ*وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُون*وَأَنتُمْ سَامِدُونَ*فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا)**[6] .

واتە: ئایا ئێوە سەرتان لەم قورئانە سوڕ دەمێنێت و بە لاتانەوە سەیرە؟. وە بیر لە ئاکامی خۆتان ناکەنەوەو گاڵتەتان پێی دێت و پێدەکەنن و لەجیاتی ئەوەی بۆ

[5] سورەتی الحشر ٢١

[6] سورەتی النجم ٥٩-٦٢

حاڵی خۆتان بگرین، لوتبەرزیی دەکەن و گەمەتان پێی دێت و گۆرانی دەڵێن؟. (سمد): یاریکردن و بێ ئاگاییە. کە وایە سوجدە بۆ خودا ببەن و تەنها ئەو بپەرستن و، واز لە هاوەڵدانان و بتپەرستیی بهێنن و یەکتاپەرست بن.

بۆیە کەسێکی دەشتەکەی کە گوێی لەم ئایەتانە دەبێت دادەبەزێت لە حوشترەکەی و یەکسەر سوجدەی بۆ دەبات، چوون بە جوانی تێدەگات و لە دڵەوە گوێی لە قورئانەکە گرتبوو.

بەڵام بەردەوام کەسانێك هەن نایەنەوێت ئەم قورئان بڵاو نەبێتەوە، ماناکانی دەشێوێنێت، دەیکەن بە هەراو هوریاو قاڵە قاڵ تا خەڵکی گوێی لە قورئان نەبێت، لە گرنگی و ئەهمیەتی قورئان کەم دەکەنەوە، تایبەتی دەکەن بە مردووە، چەندین وەسائیل بەکار دەهێنن بۆئەوەی قورئان وەك خۆی نەگات و خەڵکی گوێ بیستی نەبێت، خوای گەورە لە قورئاندا دەفەرموێت:
(وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ

لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ)[7]. واته: بێ باوەڕان دەیانوت: گوێ مەگرن بۆ ئەم قورئانە و بیکەن بەگاڵە و هەرا و هوریا (لەم سەردەمەدا ئەو ڕاگەیاندنەی بەدەست ناحەزانەوەیە ئەو ڕۆڵە دەبینێت) بۆ ئەوەی ئێوە زاڵ ببن و بیبەنەوە.

قورئان فێرمان دەکات بۆ ئەوەی سودی لێ وەرگرین دەبێت بە ئەدەبەوە نەك تەنها گوێی لێ بگرین بەڵکو بێدەنگیش بیت لە کاتی گوێگرتنەکەدا، چوون دەکرێت کەسێك گوێ بگرێت و قسەش بکات، بەڵام بۆ قورئان دەبێت نەك تەنها گوێ بگرین بەڵکو بێ دەنگیش بین لە کاتی گوێ گرتندا.

(وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا)[8]. واتە: کاتێك کە قورئان خوێندرا دەبێ گوێ ی لێ بگرن و

---

[7] سورەتی فصلت ٢٦

[8] سورەتی الأعراف ٢٠٤

بێدەنگیش بن بۆ ئەوەی خوا میهرەبانیتان لەگەڵ دا بکات.

جگە لەوەش وتەی کافرەکانە کە دەڵێن کە قورئان خوێنرا قاڵەقاڵ بکەن و کارێك بکەن کە خەڵکی گوێی لێ نەبێت، یان گوێی نەداتێ، وەك لە سەرەوە باسمانکرد.

قورئان تاکە کتێبە کە تەنها خوێندنەوەکەی چاکەی بێ شومارت لیوەی دەست دەکەوێت، ئارامی بە رۆحت دەبەخشێت و رێگەی بۆ ژیانت دادەنێت، خێری دونیاو قیامەتیشتی دەوێت.

سا خوایە قورئان بکەیت بە بەهاری دڵمان و
شیفاکارمان لە قیامەتدا.

نامەی کردەوەکانمان

زۆر زانکۆی بەرزو قوتابخانەم دی

بیری فەلسەفی و چەن ئەفسانەم دی

زانست و هونەر چەن دەستوورم دی

نەگەیشتنە ئەوەی لەم قورئانەم دی[9]

ڕۆژێك دێت نامەی کردەوەکانت دەدەنە دەستەوەو پێت دەوترێت (**اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا)**[10]. واتە: دەی نامەی کردەوەکانت بخوێنەرەوە و تەماشای بکە، ئەمڕۆ هەر خۆت بڕیار بدەو حساب بۆ خۆت بکە (شایستەی چ جۆرە پاداشتێکیت؟!).

پێغەمبەر درودی خوای لەسەر بێت لە فەرمودەیەکدا دەفەرموێت **(الكَيِّس مَنْ دَانَ نَفْسَهُ، وَعَمِلَ لِما بَعْدَ**

[9] سروەی بێداری جمال حبیب الله

[10] الأسراء ١٤

الْموْتِ)[11]. واته: مرۆڤی ژیرو ئاقڵ ئەوەیە نەفسی خۆی بخاتە ژێر کۆنترۆڵی خۆی و وە ئیش بۆ دواڕۆژ بکات.

تۆش سەیر دەکەیت ئەگەر کەسێکی چاك بوو بێتی، دەبینی لاپەڕەیەك نوسراوە نوێژەکانی بەچاکی کردووە، سونەتیشی هەیە، نوێژی جەماعەتیشی زۆر تیایە، شەو نوێژی تیایە، نوێژی تیایە لە ماڵەوە لەگەڵ خێزان و منداڵەکان بە جەماعەت کردووتە، دڵت زۆر پێی خۆش دەبێت، دەبینی لاپەڕەیەکی تر رۆژووی تیایە، رەمەزانت گرتووە، ورد دەبیتەوە لێی دەبینی جگە لە رەمەزان رۆژووی تریشی زۆر تیایە، رۆژی عەرەفە، تاسوعاو عاشورا، پێنج شەممەو دوو شەممە، ئای چەند دڵخۆشکەرە، فێنکی بە دڵدا دێت، لاپەڕەیەکی تر هەڵ دەدەیتەوە دەبینی حەجی تیایە، ئیتر بەو شێوەیە...

[11] ئیمامی ترمذی دەیگێڕێتەوە

ئەگەر کەسێکی چاکەکار نەبوو بێتی، دەبینی نوسراوە نوێژەکانی نەکردووە، ئەی قوڕ وەبانی سەرم هەر لە یەکەم لاپەڕەدا بە بەدبەختی دەستی پێکرد، دواتر دەبینی شتی وای تێدا نوسراوە هەر ئەسڵەن بەبیریشدا نەدەهات، جا ئەوسا دەڵێی **(يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا ۚ)**[12]. واتە: هاوار لە ئێمە ئەم نامەو دۆسیەیە چیە؟! هیچ گوناهێکی وردو درشت بەجێ ناهێڵێت بەڵکو هەمووی تۆمار کردوە، ئەو خەڵکە هەرچیان کردووە (بەدەنگ و ڕەنگەوە) ئامادەیە.

قوڕ وەبانی تەوقی سەرم، خۆ ئەمە هیچی لەبیر نەچووە، نە گەورە، نە بچووك هەمووی نووسراوە.

جا گوناحی وای تێدا نوسراوە تۆ هەر بۆ خۆشی وتووتە هیچ گرنگیشت پێ نەداوە، بیر دەکەیتەوە ئەی خوا گیان باشە ئەمەم بۆ کرد، بۆ ئەوەی دەستکەوتێکی

[12] الكهف ٤٩

کەمی دونیایم دەست کەوێت، بۆ ئەوەی دەستخۆشیەکم لێ بکەن، بۆ ئەوەی بڵێن بەخوا زیرەك و رۆشنبیرە، بۆ ئەوەی لەقەبێکی دینیت پێوە نەنێن، شەرمت ئەکرد لەوەی بە دیندار بتناسن، عەیبت لێ دەهات بگەڕێیتەوە بۆ ئیسلام، دوای هەواو ئارەزوو دەکەوتی، بیردەکەیتەوە ئەی چەند بەدبەخت بووم، خۆ ئەم تاوانانە لە کاتی خۆیدا زۆر ئاسانیش بوو کە نەمکردایە، یان چارەم کردایە پێش ئەمڕۆژە.

ئەزیەتی خەڵکت دابوو، دەستەڵاتت هەبوو خراپ بەکارت هێنابوو، رۆشتبوویتە ئەوروپا بۆ ئیقامە خۆت کردبوو بە مەسیحی و خۆت بە دەمی خۆت دانت نابوو بەوەی کە تۆ مسوڵمان نیت، ئیتر هەروا دەبینی شتی وای تێدایە، هەر ئەوە نی یە دڵت بتەقێت کە بۆ هەروا بە سادەیی ئەو کارانە بەسەرتا تێپەڕیوە، بەڵام فایدەی نی یە، هیچ دەرچوونیشت نی یە، کەس ناتوانێت نامەیەکی پشتگیریت بۆ بنوسێ و بڵێ عایدی ئێمەیە، هەر ئەندامەکانی جەستەی خۆشت لێت دەبن بە دوژمن

و شایەتیت لە دژت دەدەن، خۆ دونیا نی یە دوو قورئان خۆر قورئانت بۆ بخوات.

جا ئێستە هێشتا کتێبەکە بە دەستمانەوەیە، کاتمان هەیە بۆ ئەوەی موراجەعەی بکەینەوە، هەرچی شتی خراپی تێدا بێت بیسڕینەوەو کاری باشی تێدا تۆماربکەین، عەهد بدەین بەخوای گەورە هەر لەم ساتەوە، بەڵێ هەر لە ئێستەوە، ئیتر تەلەبەیەکی زیرەك و گوێڕایەڵ و چوست و چالاك بین، تا بە مردنمان شەهادەی ئیسلام بەدەست بهێنن، چوون تاکە شەهادەیە کە لە قیامەتدا بخوات و موستەقبەلی هەبێت.

کە سەیری قورئان دەکەیت بە چەندین شێوە شێوەی مردن، کاتی مرد، دوای مردن و حساب و کتاب و چۆنیەتی وەرگرتنی نامەی کردەوەکان و دۆخەکان بە گشتی دەخاتە روو، رێك دەڵێی فلیمێکی ترسناکە، لەگەڵ هەر چرکەیەکدا خورپە بە دڵدا دێت و چاوەڕوانی کارەساتێکی گەورە دەکات، ئەمڕۆ رۆژێکە بتوانیت ئەو رۆژەی پێ رووناک بکەیتەوە، کارێك

بکەیت ترست لەوە نەبێت کتێبەکەت چی تێدا نوسراوە، دەستت لەسەر دڵت نەبێت گەر نامەی کردەوەکانت ئاشکرا کرا ئابڕووت بچێت و ئەنجامی چاکی نەبێت.

خوایە گیان لە قیامەتدا دڵمان بە نامەی کردەوەکانمان خۆش کەیت و عاقیبەتمان بەخێر بگێڕی.

کەسی سەرکەوتوو

یاسای چەندەها چین و هۆزم خوێند

بیردۆزی قووڵ و پڕ لە سۆزم خوێند

بەڕاستم زانین، هەڵە دەرچوون کە:

یاسای قورئانی زۆر پیرۆزم خوێندن

کێن ئەو کەسانەی کە سەرکەوتوون لە ژیاندا؟ قورئان دەستنیشانی دەکات و دەفەرموێت (**قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا)**[13]**.** واتە: بەڕاستی ئەو کەسە سەرفرازە کە نەفسی پاک و پوختە کردووە و ئیمان و ترسی خوای تیادا ڕواندووە.

لە فەرموودەیەکدا پێغەمبەر درودی خوای لەسەر بێت دەفەرموێت (**أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ قَالُوا: الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لا دِرْهَمَ لَهُ وَلا مَتَاعَ ، فَقَالَ : إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا**

[13] الشمس ٩

وَقَذَفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا وَضَرَبَ هَذَا فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ)[14]. واته: ئایا دەزانن موفلیس کێیە؟ وتیان: موفلیس لەناو ئێمەدا کەسێکە پارو شتی نەبێت، ئەویش فەرمووی: بەراستی موفلیس لە ئومەتی مندا ئەوەیە لە ڕۆژی قیامەتدا دێت و نوێژی هەیە، ڕۆژی هەیە، زەکاتی هەیە، بەڵام قسەی بە کەسێك وتووە، تانەی لە کەسێك داوە، تۆمەتی بۆ کەسێك هەڵبەستووە، ماڵی خەڵکی خواردووە، خوێنی ڕژاندووە، داویەتی لە خەڵك، ئەمە لە کردەوە چاکەکانی دەخرێتە سەر چاکەی ئەو کەسەی کە ئەمانەی بەرانبەر کردووە، دواتر کە چاکەی نەما خراپەی ئەوانەی کە خراپەی بەرانبەر کردوون دەخرێتە سەر خراپەکانی ئەم کەسەو دەچێتە جەهەنم.

[14] مسلم عن أبي هريرة

مرۆڤی ژیرو ئاقل لە ژیانیدا دەبێت چەندین وێستگەی هەبێت بۆ بەخۆدا چوونەوە، وەك چۆن هەتا بۆ سەرکەوتنە دونیاییەکان وێستگە هەیە، بۆ خوێندنە تاقیکردنەوە دانراوە، هەم خوێندنەکە کاتەکەی دیاری کراوە، هەمیش تاقیکردنەوەکە، بۆ کارە کرداریەکانە تاقیکردنەوەی کرداری دانراوە، هەم راهێنانەکە کاتی دیاری کراوەی هەیە، هەمیش بۆ تاقیکردنەوەکە، هەتا پسپۆر بەسەرتەوەیەو چاودێریت دەکات و هەڵت دەسەنگێنێت کە تۆ چەند شیاوی سەرکەوتنیت لەو کارەدا، وە پلەشت پێ دەدرێت.

دەبێت تۆش بەردەوام وێستگەت هەبێت و خۆت لە فلتەر بدەیت بۆ دەرچوون، دەبێت زۆریش وریا بیت، بڕیارەکەی تۆ بڕیار نی یە لەسەر کەسێکی تر، بڕیارە لەسەر خودی خۆت، ئەوە خۆتی چ پلەیەك بەخۆت دەدەیت، لە دیندا دەبینی رۆژانە ٥ جار نوێژت بۆ دانراوە، لە حەفتەیەکدا رۆژی جومعەت بۆ دانراوە، لە ساڵێکدا رەمەزانت بۆ دانراوە، لە تەمەنتا حەجێکت بۆ

دانراوه، ئایه ئەمانە هەمووی ئیتر بەس نی یه بۆ ئەوەی کە مردی پلەی ئیمتیاز بهێنێت.

له نوێژێکدا توشی غەفڵەت بوویت و نەتکرد ئەی نوێژی دوای چی، جومعەیەك خۆت گێل کرد ئەی جومعەکانی تر چی، رەمەزانێك عوزرێکی نابەجێت بۆ خۆت هێنایەوە ئەی رەمەزانەکانی تر چی، کاریگەر بوویت بە بیرۆکەکەی پوچ لەوەی حەجەکەت نەکەیت ساڵێك، ئەی ساڵەکانی تر چی.

خوای گەورە کە دەرفەتێکی پێداویت و بە ئاسانی ساڵت بەسەردا تێدەپەڕێت سوپاسی بکە، بۆ بۆ تاقیکردنەوەیەکی دونیایی ئەگەر کاتێکی کەم لەسەرمان بوەستن دونیایەك مەمنونی مامۆستاکەمان دەبین، لە کاتێکدا دەبێت تەکلیفی لێ بکەین، بە نووسین داوا بکەین، بەڵگە بخەینە روو کە بۆ ئەو تاقیکردنەوە لەکاتی خۆیدا پێمان ناکرێت، دواتریش چەند جارێك مۆڵەتی کردنەوەی تاقیکردنەوەکەمان پێ دەدرێت گەر کەوتین ئیتر تەواو.

ڕۆژانە خوای گەوە بانگمان دەکات، بانگمان دەکات بۆ سەرکەوتن، تۆش سەرپشکی لەوەی بەدەم ئەو بانگەوە دەچیت یان خۆتی لێ گێڵ دەکەیت تا دەکەویتە ناو چاڵەکەوە.

سەرکەوتنی ڕاستیش ئەوەیە کە لەم تاقیکردنەوە سەرکەوین، گشت سەرکەوتنەکانی دونیا کاتیەو کۆتایی پێ دێت، لە قورئاندا جوان وەسفی ئەم سەرکەوتنە کراوە، جا دەکرێت مرۆڤ لە گشت تاقیکردنەوە دونیایەکاندا سەرکەوتوو نەبێت بەڵام لەمەیاندا سەرکەوتوو بێت، تەنها سەرکەوتنێکیش کە جێگەی خۆشحاڵی تەواو بێت ئەم جۆرە سەرکەوتنەیە، هەیە لە دونیادا ئەم سەرکەوتنە حەقیقە دەکاتە قوربانی بەناو سەرکەوتنێکی دونیایی! قورئان جوان و گشتگیرانە دۆخەکەی خستووەتە پێش چاومان و سەرکەوتنی حەقیقیمان نیشان دەدات، بەڵام کەسێکی دەوێت بە حەقیقیش لەو قورئانە بگات و بە ئاگاییەوە لە وشەکانی وردبێتەوە.

داواکارم لە خوای گەورە چاڵەکەمان بۆ بکاتە باخێك لە باخەکانی بەهەشت، و لەو کەسانە بین کە بەدەم داواکاریەکانی خوای گەورە دەچن و پلەی بەرز لەم تاقیکردنەوەدا بەدەست بهێنین.

گرنگی بەردەوامی لەسەر خواپەرستی

رۆڵە بە دایم رووکەرە خوا

هەرچی گا کێڵای نابێت گا بیخوا

نیوەی دەسڕەنجت هەر بۆ بێ نەوا

خۆت ریسوا مەکە بۆ کراس و کەوا

کاتێك مردن تەنگ بە مرۆڤ هەڵ دەچنێت و ئیتر بێ نیاز دەبێت لە دونیاو بە نیاز دەبێت بۆ قیامەت، دوو ترس رووی تێدەکات، هەم ترسی دونیا بۆ ئەو کەسانەی کە ئەم خەمخۆریان بووە، وەك خێزان، منداڵ، دایك و باوك، خوشك و برا، هەرکەس کە ئەم تا ئێستە خەمی هەڵگرتوون، وە خەمی خۆشیەتی کە نازانێت ئەنجامی چ دەبێت، چوون ئەوەتا ئیتر هەنگاوێکی ماوەو تەواو لە دونیا دەردەچێت، کۆتایی دونیاو سەرەتای قیامەت، جا بۆ کەسێك کە خوای گەورەی بە خوا ناسی بێت و بەردەوام بوو بێت لە سەر پەرستنی ئا لەو کاتەدا کە دوو ترسی زۆر

گەورەی هەیەو چواردەور ماڵ و منداڵ و سەروەتەکەی ناتوانن هیچی بۆ بکەن، لەو کاتەدا خوای گەورە بە تەنهاو بەو خەمەوە پشتی تێ ناکات بەڵکو، هەر لەوێدا متمانەی بێ خەمی پێ دەدات بۆ ئەوەی دوای خۆی جێیهیشتووە، مژدەی ئەنجامێکی باشیشی پێ دەدات هەر لەو کاتەدا وەك خوای گەورە دەفەرمویت: (**إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ**)[15] واتە: ئەوانەی بەڕاستی وتیان: پەروەردگارمان (الله) یە، لەوەودوا بەردەوام پابەندی ئەو ڕێبازە ڕاستە بوون، ئەوە لە سەرەمەرگدا دەستە دەستە فریشتە دادەبەزن بۆلایان، پێیان دەڵێن: هیچ ترس و بیمێکتان نەبێت لە داهاتوو، هیچ غەم و پەژارەیەکتان نەبێت بۆ ڕابردوو، مژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی کە لە کاتی خۆی بەڵێنتان پێ دەدرا.

---

15 سورة فصلت ٣٠

لە فەرموودەیەکیشدا لەسەر ئیمان بەخوای گەورەو بەردەوامی لەسەر ئەو ئیمانە هاتووە لە وەڵامی پرسیاری هاوەڵێکی پێغەمبەر درودی خوای لەسەر بێت کە داوای کرد لە پێغەمبەر شتێکی فێربکات لە ئیسلامدا ئیتر پێویستی بە هیچی تر نەبێت،
پێغەمبەریش درودی خوای لەسەر بێت فەرمووی:**(قُلْ: آمَنْت بِاَللَّهِ ثُمَّ اسْتَقِمْ)** واتە: بڵێ ئیمانم هێنا بە اللهو وە پاشان بەردەوامبە لەسەری.

کەواتە بۆ ئەوەی شایستەی ئەو دوو مژدە خۆشە بین، دوو کارمان لەسەرە بیکەین کە ئەوانیش:

یەکەم: ناسینی خوای گەورە.

دووهەم: بەردەوامی لەسەری.

خوای گەورە ئیمان لە دڵماندا جێگیر بکات و
بەردەوامیمان پێ ببەخشێت لەسەری امین.

وەکو قەومی موسا (علیه السلام) مەبن

رۆڵە عیسایی یاخود موسایی

مەڕۆ بە گژیا هەربەخۆڕایی

هەتا ئەتوانی بە دڵ نەوایی

بیهێنە سەر رێ رێگەی برایی[16]

مرۆڤی ژیرو ئاقڵ سود لە ئەزموونی باو باپیراون و کەسوکارو دەوروبەر وەردەگرێت، نایەت هەڵەیەك ئەوان دووبارەیان کردووەتەوەو پێیدا تێپەڕیوون ئەویش هەمان هەڵە بکات، لە مێژە وتراوە گوێ لە پیرەکان بگرن، چوون ئەوان قسەی ئەزموون و سەرەنجامی کردارەکان دەکەن.

جا وەرە کەسێك باسی ئەزموونی رابردووت بۆ بکات کە خاوەنی ئەرزو ئاسمانە، خاوەنی رابردوو وە داهاتووشە، چ عەقڵێکە بە ئاگاییەوە گوێی بۆ نەگرێت

[16] قانع

و بە گوێی نەکات! خوای گەورە لە چەندین جێگەدا لە قورئاندا باسی ئەنجامی گەلانی پێشوومان بۆ دەکات، گەر سەیریش بکەین قورئان بیکەیت بە سێ بەشەوە یەك بەشی چیرۆکە، هەر لە ئەزموون و ئەنجامی گەلانەوە هەتا نمونەی تاکە کەسیشی تێدایە، چەند گرنگەو لە ژیانماندا بە قازانج دەوەستێتەوە گەر بە وریایەوە هەنگاوی لەگەڵدا هەڵگرین، خوای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا دەفەرموێت : **(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا ۚ وَكَانَ عِندَ اللَّهِ وَجِيهًا)** [17] واتە: ئەی ئەوکەسانەی باوەڕتان هێناوە: وەکو ئەوانە مەبن کە ئازاری موسایان دا (تۆمەتیان بۆ دروستکرد، بوختانیان بۆ هەڵبەست) خوای گەورەش (لەو تۆمەت و بوختانەیان) پاڕاستی و پاکیی ئاشکرا کرد وە ئەو لای خوا زۆر بەڕێزو ئازیزە.

[17] سورەتی الأحزاب ٦٩

له فەرمودەیەکیشدا هاتووە لەسەر ئەم ئایەتە کە پێغەمبەر درودی خوای لەسەر بێت فەرموویەتی: **(إن رسول الله (صلى الله عليه وسلم) قال: إن موسى كان رجلا حييا ستيرا، لا يرى من جلده شئ استحياء منه، فآذاه من آذاه من بني إسرائيل فقالوا: ما يتستر هذا التستر إلا عيب فى جلده إما برص، وإما أدرة - انتفاخ الخصيتين - وإما آفة، وإن الله أراد أن يبرأه مما قالوا لموسى، فخلا يوما وحده فخلع ثيابه على حجر ثم اغتسل، فلما فرغ أقبل إلى ثيابه ليأخذها وإن الحجر عدا بثوبه، فأخذ موسى عصاه وطلب الحجر، فجعل يقول: ثوبي حجر، ثوبي حجر، حتى إنتهى إلى ملأ من بني إسرائيل فرأوه عريانا أحسن ما خلق الله -عز وجل- و أبرأه مما يقولون وقام الحجر، فأخذ ثوبه فلبسه، وطفق بالحجر ضربا بعصاه، فوالله إن بالحجر لندبا - أثرا- من أثر ضربه ثلاثا أو أربعا أو خمسا)[18]**

واتە: پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرمووی:

---

[18] صحیحی بوخاری

بەڕاستی مووسا پیاوێکی زۆر بەشەرم و خۆداپۆشەر بوو، هەرگیز هیچ شتێکی -لەشەرمدا- نەدەبینرا، جا بەنی ئیسرائیل وتیان: ببێ و نەبێ؛ موسا یا توشی نەخۆشی بەڵەکی بووە، یا قۆڕە، یا گرفتێکی تری هەیە! بۆیە ئەوەندە سوورە بۆ خۆ داپۆشین! ئەو جا خوا ویستی پاکانەی بۆ بکات لەو بوختانە، بۆیە رۆژێ مووسا بەتەنیا لەچۆڵییەکا خۆی دەشۆرێ و جل وبەرگەکەی لەسەر بەردێ دادەنێ، جاکاتێ لێبوویەوەو چوو جلەکانی لەبەر بکاتەوە؛ و رۆیشت، مووسایش دار دەستەکەی بەدەستەوە گرت و دوای کەوت وهەر ئەی وت: بەردەکە! جلەکانم. و ئەوانیش بەرووت و قووتی دیتیان و بۆیان دەرکەوت کە هیچ عەیب و نەنگێکی پێوە نییە. بەکورتیی: موسا (علیه السلام) پیاوێکی زۆر بە شەرم بوو، زۆر هەوڵی ئەدا لەشی نەبینرێ، بۆیە زۆریش خۆی دائەپۆشێ، جا لەبەرئەوە جوولەکەکان وتیان: دیارە لەشی عەیبدارە بۆیە ئەوەندە سورە لەسەر خۆ داپۆشین! جا خوای گەورە کارێکی بۆ سازان - ئەوەی فەرموودەکە- و جوولەکە بەچاوی

خۆیان دیتیان کە جوانترین و بێعەیب ترین تەن و لەشی هەیە.

جا گەر سەرنجی قەومی موسا بدەین لە قورئاندا زۆر وێستگەی گرنگ دەبینین لە ژیانی پێغەمبەرەکەیان موسا سەلامی خوای لەسەر بێت و گەلەکەی کە جولەکە بوون، جولەکە قەومێکی ترسنۆك و خۆ پەرست و دونیا ویست بوون، لەگەڵ ئەوەی ئەو هەموو موعجیزەشیان لە پێغەمبەرەکەیان دەبینی و کەچی ئەوەندە پشتیان دەگرت کە لەگەڵ حەزی خۆیاندا بگونجێت.

موسا سەلامی خوای لەسەر بێت بە گاڵۆکەکەی هەرچی سیحری ساحیرەکانە پوچی کردەوە کە ئەوەندە گەورەبوو هەتا ساحیرەکانیش باوەڕیان پێکرد، دواتر فیرعەون و دەستەو دائیرەکەی کەوتنە شوێنیان، گەلەکەی وتیان برا بۆ کوێ دەچیت موسا، ئەوەتا جێشێك لە دوامانەوەیەو بەحرێکیش لە پێشمانەوە، کەچی لە جێشەکەش رزگاریان بوو لە بەحرەکەش

رزگاریان بوو، نەك هەر ئەوە بەڵكو فیرعەوت و دەستەو دائیرەكەشی تیاچوون كەچی خەڵكەكە لەو بەر ئاوەكەوە دوای ماوەیەك داوای گوێرەكە پەرستیان دەكردەوە. جا وەرە دڵت بەم قەومە خۆش بێت، كە كاتی شەڕیش دەهات بە موسایان دەوت تۆ خۆت بڕۆ شەڕ بكە ئێمەش لێرەدا بۆ خۆمان ئەوەستین، پشتی حەقیان نەدەگرت، زۆر سیفاتی خراپی تری ئەو قەومە لە قورئاندا باس كراوە.

جا خوای گەورەش ئێمە ئاگادار دەكاتەوە كە وەكو ئەوان نەبین، بەڵام كە سەیری ژیانی خۆشمان دەكەین رێك لە قەومی موسا دەچین، تۆ سەیر بكە لە ئەوروپا پڕیەتی لە كورد، لە دەستی ستەم رایكردووە، لە بەحری ئیجەش پەڕیوەتەوە، گەشتووەتە ئەوروپاو خوای گەورە دەروی لێ كردووەتەوە، كەچی لە ئەوروپاش دەبنەوە پاڵپشتی زاڵم و پشتگیری هەمان ئەو كەسانە دەكەن كە لە داخی ئەوان وڵاتیان بەجێ هێشتووەو ئاوارە بوون.

له كوردستانیشدا بینیمان چۆن حوكمه یەك لە دوای یەكەكان كۆتاییان پێ هات و تا كۆتای حوكم سەدام لە ناوچوو، كەچی دوای سەدام خەڵكی پشتیگری بەچكە سەدامەكان دەكات، ئەمانە سود وەرنەگرتنە لە قورئان، خۆ فەوتانە لەناو ئەو ئەزمونە سەرنەكەوتوانەی كە گەلانی تر پێیدا تێپەڕیوون و قورئان بۆی تۆماركردووین، هەمووشی بۆ چی؟ بۆ پارەیەكی كەمی دونیایی، كەچی هەر چیرۆكی موسا لەگەڵ قاروندا نمونەیەكی تری ئەو ئەزموونەیە، لێرەدا من باسی چێرۆكەكان ناكەم، چوون دەكرێت لە جێگەی تردا چیرۆكە قورئانیەكان بزانین، كە بە چەندین شێوەی جۆر بەجۆر هەیەو گرنگە چیرۆكە قورئانیەكان بە جوانی هەمووی بزانین و سودیان لێ وەرگرین.

جا سەیری قورئان بكەن، تێرامان بكەن لەو ئایەتانەی كە بەم شێوە دوانە دەمان دوێنێت و لە دوای: **لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ**

بزانن چی دێت، وەك ئەم ئایەتە بیری لێ بکەنەوە، بۆ نمونە کە سەیرێکی قورئان دەکەیت ئەم ئایەتانەت بەرچاو دەکەوێت کە لە خوارەوە هاتووە:

١. وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ۚ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (آل‌عمران:١٠٥)

٢. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُزًّى لَّوْ كَانُوا عِندَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ ۗ وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (آل‌عمران:١٥٦)

٣. وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ (الأنفال:٢١)

٤. وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِن دِيَارِهِم بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ (الأنفال:٤٧)

٥. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا ۚ وَكَانَ عِندَ اللَّهِ وَجِيهًا (الأحزاب:٦٩)

٦. وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (الحشر:١٩)

٧. مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ (الروم:٣١)

با فێربین بۆ گرفتەکانمان قورئان بکەینە سەرچاوەو لەوێوە چارەسەرەکان وەرگرین، چوون قورئان یەکەم سەرچاوەو وە گرنگترین سەرچاوەی شەریعەتە.

سا خوایە نە دڵمان، نە زوبانمان، نە دەستمان لەگەڵ ستەم و خراپەکاریدا نەبێت و لەو کەسانە بین کە مەیلی دڵیشیان هەردەم بەلای زوڵم و ستەمدا ناچێت.

هاوڕێیەتی کێ دەکەیت

ڕۆڵە پیاو خراپ مەگرە بە برا

خۆت بسوتێنەو ببە بە چرا

بۆ سودی هۆزت دەستکە بە هەرا

درۆو دەلەسە نا پیاو دەرەخا

بۆ کاروباری دونیاییمان زۆرجار زۆر وریاین، یەکێ داوای کچ یان خوشکمان دەکات، پرسیاری دونیای لێ دەکەین، دەپرسین لە کەسوکاری، لە بارەی ئەخلاق و خو رەوشتی چۆنە دەپرسین، کێ مامەڵەی لەگەڵدا کردووەو کێ سەفەری لەگەڵ کردووە تا باشتر ناخی بناسین، بمانەوێت شەراکەت لەگەڵ کەسێکدا بکەین زۆر بە جدی وەری دەگرین، هەموو ئەمانەش بۆ چی یە؟ بۆ سودێکی کاتی دونیاییە، بۆ ئەوەی ئەو کچ و کوڕە ئەو ماوەیەی کە پێکەوە دەبن بە خۆشی بێت، بۆ ئەوەی شەریکەکەمان خیانەتمان لێ نەکات و زیاتر لە حەقی خۆی ببات و ئێمە رەنجمان بە خەساردا بڕوات.

کەچی سەیری قورئان دەکەین ئەوەندە بە جوانی بۆی باسکردووین کە هاوڕێیەتی کێ دەکەین! ئەگەر هەڵبژاردەکەمان هەڵەبوو چۆن راستی بکەینەوە، لە قورئانی بەرزو راستدا هاتووە: **(وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلً)** [19]. واتە: ڕۆژێک دێت ستەمکار قەپ دەکات بەهەردوو دەستی خۆیدا وگاز لە هەردوو دەستی خۆی دەگرێت (لە پەشیمانیدا و) دەڵێت: خۆزگە لەگەڵ پێغەمبەردا ڕێبازی ئیمانم بگرتایە.

عوقبەی کوڕی ئەبوموطیع، شەهادەی هێناو مسوڵمان بوو، دواتر پەشیمان بوویەوە بەهۆی رازی کردنی ئوبەی کوڕی خەلەف، ئەوە حاڵەکەیەتی لە قیامەتدا ئەوەندە پەشیمانە کە دەیەوێت هەردوو دەستی خۆی بگەزێت نەك تەنها پەنجەیەکی[20].

[19] سورەتی الفرقان ٢٧

[20] لە تەفسیری جەلالەیندا هاتووە

قورئان چەند جوان فێرمان دەکات کە هاوڕێیەتی حەق بکەین، بۆ ناحەقیش پەشیمان نەبینەوە هەرچەند کەسە ناحەقەکە خۆشەویست و کەسی نزیکیشمان بێت.

لە فەرموودەیەکدا هاتووە: **(المرء على دين خليله فلينظر أحدكم من يُخَالِل)21.** واتە: مرۆڤ لەسەر دینی هاوڕێکەیەتی، هەریەك لە ئێوە سەیر بکات بزانێت کە هاوڕێیەتی کێ دەکات.

ئەڵبەت هاوڕێیەکی جۆری زۆرە، بە گشتی ئەوەی پەیوەستە بە باوەڕو دوارۆژمان نابێت هیچ کەسێك بتوانێت کاریگەریمان لەسەر دروست بکات، گەرنا دەبێت لێی دوورکەوینەوە، دەکرێت مرۆڤی مسوڵمان کە خاوەنی پەیامێکی گەورەی وەك قورئانە، قورئانەکە بکات چەکێکی زانستی و لۆژکی بۆ سودی خۆی و هاوڕێکانی، تا وەك عوتبە نەبێت و بە دوو قسە پەشیمان ببێتەوە لەر ڕێبازێکی حەق، وە نە وەك ئوبەی

---

[21] ئەبی داود

بێت کە خەڵك پەشیمان بکاتەوە لە ڕێگەی حەق، چوون ئەوانەی کە پەشیمان دەبنەوە ئەوە حاڵیان بێت لە قیامەتدا، دەبێت ئەوەی کە خەڵك پەشیمان دەکاتەوە حاڵی چۆن بێت.

زۆرکەس لەو نیعمەتە گەورەی کە پێی دراوە لە کەرەستەو خزمەتگوزاری کەچی هەمان کاری عوتبەو ئوبەی دەکات، هەیە زوو شتی سادە کاریگەری لەسەر دەکات و لەسەر باوەڕەکەی بە گومان دەبێت و پەشیمان دەبێتەوە، هەیە هەموو کارو کرداری بووەتە خەڵك پەشیمان کردنەوە، بەبێ ئەوەی خۆی خاوەنی هیچ پەیامێك بێت.

سا خوایە لەو کەسانەمان بگێڕیت کە یارمەتی دەری بەرانبەربن لەسەر حەق و راستی و لەو کەسانە نەبین کە توشی پەشێمانی دەبن لە قیامەتدا.

چۆن زمانت بەکار دەهێنیت

دەتەوێت دوور لە جەنگ بیت

دەبێت وریاو بێ دەنگ بیت

ئارام و لەسەر خۆ بە

بێ دەنگ بە یان باش گۆ بە

ڕەحمەتی خوا لەوانە

زمانیان ژێر دەستیان[22]

بێگومان هەر بەشێك لە جەستە جگە لە دروستکردنی پێکهاتە جەستەییەکە کە بە باشترین شێوەیە وەك لە قورئاندا هاتووە، بەرپرسیاریەتیشی لەسەرە لە چۆنیەتی بەکارهێنانی، دوو بەشی گرنگی جەستە هەریەکەیان زۆرترین بەرپرسیاریەتی لەسەرە، زمان کە یەکێکە لەو دوانە، لە قورئاندا جوان بۆمان

[22] ئەم پارچە هۆنراوە هی منداڵیە لەبیرم ماوە، سەرچاوەکەیم بۆ نەدۆزراوە

دەستنیشان کراوە کە ئەم زمانە چۆن بەکاری بهێنن و لە فەرمودەکانیشدا ئەڵبەت زۆر وردەکاری باسکراوە، خوای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا دەفەرموێت: **(لَّا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا)**[23]. واتە: لە زۆربەی چپە و سرتە و قسە نهێنیەکانیاندا هیچ خێرێک بەدی ناکرێت و تیایدا نیە، مەگەر چپەی ئەو کەسەی کە فەرمان بدات بەبەخششێک، یان چاکەیەک، یان ڕێکخستن و چاکسازی و ئاشتبوونەوەیەکی نێوان خەڵکی، جا ئەوەی (ئەو شێوازە چاکەیە) ئەنجام بدات و مەبەستی تەنها دەستکەوتنی ڕەزامەندی خوا بێت، ئەوە لە ئایندەدا پاداشتی زۆرو بێ سنوور و گەورەی پێدەبەخشین.

لە فەرموودەیەکیشدا هاتووە:

(مَن كان يُؤمِنُ باللهِ واليومِ الآخرِ، فليَقُلْ خيْرًا، أو لِيَ

---

[23] سورەتی النساء ١١٤

صْمُتْ)24. واتە هەرکەس باوەڕی بە خواو رۆژی دوای هەبێت، با چاکە بڵێ یان بێدەنگ بێت.

چ فەلسەفەیەکی جوانە ئیسلام رامان دەهێنێت کە زمانمان چۆن بەکار بهێنن، چۆن بیکەین بە ئالەتێك بۆ دروستکردنی کۆمەڵگەیەکی دروست، چۆن کۆمەڵگەی پێ جۆر بکەینەوە پێکەوە، چۆن ئەگەر نەشمانزانی بێ دەنگبین، بێ دەنگی باشترە لە زۆر بڵێی و هەڵیت و پڵیت وەك لە بەرانبەر فەلسەفەی ئیسلامیدا دەبینین ئەمڕۆ قسە دەکات هەر بۆ ئەوەی بڵێن قسەی کرد! قسەی پڕوپوچ بڵاو دەکاتەوە هەر بۆ ئەوەی بڵێن چالاکە! دەچێتە سەر شاشەکان و قسە دەکات هەر بۆ ئەوەی ناوێك دەرکات! قسەی ئەم و ئەو بۆ یەکتر دەبات بۆ ئەوەی نێوانیان تێك بدات! قسە دەبات بۆ دەستەڵات و جاسوسی دەکات بۆ ئەوەی سودێکی مادی دەستکەوێت! چەندین پۆخڵەواتی تر کە چۆن شیرازەی کۆمەڵگە تێك دەدات.

---

24 بوخاری

خوایە لە تاوانەکانی زوبانمان خۆش بیت و یارمەتی دەرمان بیت کە لەو چوارچێوەیەدا بەکاری بهێنن کە لە قورئاندا هاتووە.

پەیامی حوکم و حوکمڕانی لە قورئاندا

گوڵ و گوڵاڵەی گوڵشەن و بێستان

هەڵاڵەی باغان، سەوزە گیای دەشتان

ئای بە تاسەوە چەندم بۆن کردن!

نەگەشتنە بۆی پیتێکی قورئان

هەموو جیهان لەسەر ئەوە کۆکە کە بۆ بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە دەستور پێویستە، ناکرێت کۆمەڵگە بەبێ بنەماو هەر لەسەر متمانەو ویژدانی کەسەکان رابوەستێ و بەرکەوتن و کاولکاری روونەدات، ئەوەتا هەتا لەگەڵ هەبوونی ئەو کۆکیەشداو بە یاسای زۆر توندیش کاولکاریەکان لاپەڕەکانی مێژوو گەواهی لەسەر دەدات، گەرچی مرۆڤ بونەوەرێکی ژیرەو بە ژیریەکەی لە بوونەوەرەکانی تر جیاکراوەتەوە، لەگەڵ ئەوەدا بنەمای پتەو نەبێت بۆ رێگەگرتن لە خراپەکاریەکانی بۆ ئاستێك دادەبەزێت هەتا دێتە خوار

ئاژەڵانیشەوە، ئەوە نی یە خۆمان زۆرجار کە کارێك

لەو کارە قێزەونانەمان بەرچاو دەکەوێت لە میدیاکانەوە

بە دەم سەیکردنەوە دەڵێین ئاژەڵیش شتی وا ناکات، لە

قورئانیشدا رێك وەك کەمتر لە ئاژەڵ نمونەی هاتووە،

وەك خوای گەورە دەفەرموێت:)لَقَدۡ ذَرَأۡنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِۖ لَهُمۡ قُلُوبٞ لَّا يَفۡقَهُونَ بِهَا وَلَهُمۡ أَعۡيُنٞ لَّا يُبۡصِرُونَ بِهَا وَلَهُمۡ ءَاذَانٞ لَّا يَسۡمَعُونَ بِهَآۚ أُوْلَٰٓئِكَ كَٱلۡأَنۡعَٰمِ بَلۡ هُمۡ أَضَلُّۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡغَٰفِلُونَ ﴿١٧٩ الأنعام﴾

واتە: بەڕاستی ئێمە زۆرێك لە جنۆکەو ئادەمیزادەکانمان بەهۆی بێ باوەڕیی و خراپەکاریی خۆیانەوە بۆ ئاگری دۆزەخ هێناوەتە دی، خۆ ئەوانە بیرو هۆشیان هەیە، بەڵام وورد نابنەوەو بەکاری ناهێنن تا ڕێگای ڕاستی ئایینیان بۆ دەربکەوێت و چاك و خراپیان لا ئاشکرا ببێت. هەروەها چاویان هەیە، بەڵام سەرنج نادەن تا ڕێگای ڕاستی پێ ببینن، گوێیشیان هەیە، بەڵام زەین نادەنە قسەی باش و نابیستن تا تێی بگەن. ئەوانە لە نەفامی و تێنەگەیشتندا وەکو ماڵات وان، بەڵکو لە ماڵاتیش گومڕاترن، چونکە

ماڵات بە پێی ئەو زانیین و فیترەتەی کە خودا پێی داوە ژیانی خۆی دەباتە سەر، بەڕاستی ئەوانە بەهۆی خراپی کردەوەی خۆیانەوە، ئاگایان لە خۆیان نیەو، غافڵن لەو سزا سەختەی کە لە ڕۆژی دواییدا چاوەڕوانیان دەکات.

ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ سەرەتای مێژووی دروستبوونی زۆر لە وڵاتان، دەبینین چەند ستەم و خراپەکاری بەردەوامی هەبووە تا بۆ زۆری لە تاوانەکان بە تەجروبە بگەن بەو بڕوایەی کە کۆمەڵگە دەشێوێنێت و پێویستە یاسا دابنرێت بۆ رێگەگرتن لێی، دەکرێت کارێك لەو کارە خراپانە بەهۆی نەبوونی یاسا چەند ستەم لە خەڵکەکە کرابێت تا دواتر رێکارێك گراوەتەبەر بۆ رێگەگرتن لێی، لەوەیە یەکەمجار حاڵەت بوو بێت، دواتر بووە بە دیاردەو دواتر کۆمەڵگەی بەرەو وێرانکاری بردووە، ئەگەر وێرانیشی نەکردبێت، دەبێت سستمی حوکمڕانیەکەی چەند ماندوو بووبێت بۆ دۆزینەوەی رێگەگرتن لێی.

گەر بە وردی و ویژدانەوە بیری لێ بکەینەوە دەگەین بەو بڕوایەی دەبێت حاڵی ئەو گەلانە چۆن بوو بێت تا بەلانی کەمەوە هەندێك رێڕەوی یاساییان وەرگرتبێت، وە ئێستەش کە هەر میللەتێك لە بەشێك لەو حاڵەتانەدا بێت.

خوای گەورە بۆ ئەوەی مرۆڤ لەسەرگەردانی و نەزانێت چی بکاتدا نەژی، کۆڵەکەکانی دامەزراندنی ژیان و کۆمەڵگەی لە دەستورێکی قورئانیدا پێداوین، ئەوەی گرنگە بۆ راگرتنی ئەو کۆمەڵگە لە دەستورە قورئانیەکەدا خستوویەتیە روو، پایەکانی نەداوە بە دەستی کەس دروستی بکات، چوون پایە بە وەستای دڵسۆز دەکرێت، کە نە فێڵی تێدا بکات، نە گەندەڵی، چوون روخانی پایە میللەتێك لە ژێریدا دەبن بە قوربانی، بەڵام جوانکاریەکانی جێهێشتووە بۆ مرۆڤەکان، بۆ سەرکردەو یاسا ناسەکان و خەمخۆرانی کۆمەڵگە، ئەوان گەر لەسەر هەمان رێڕەو بڕۆن دواتر گەر هەڵەش بکەن هەڵەکان قوربانی زۆری لێ

ناکەوێتەوە، بۆ نمونە پەنجەرەیەك هەوا بکێشێت خەڵکەکە سەرمای دەبیت، کارەبا نەبێت بەرچاو روناك نابێت بەڵام دڵ هەر روناك دەبێت، بەڵام گەر سەقفەکە بڕوخێت خەڵکەکە پان دەبێتەوە.

لە هەر کۆمەڵگەیەکدا لە ژێر هەرناوێکدا دەستبرابێت بۆ پایەکانی راگرتنی کۆمەڵگە کە لە دەستوری قورئاندا چەسپی بێت ئەوا هەرگیز نەیان توانیوە وەك پایەو دەستورە قورئانیەکەی دروستی بکەنەوە، کۆمەڵێکی زۆر بووە بە ژێر ئاستی گەورەیی ئەو پایەوە.

لە قورئاندا بنەمای دادگەری و حوکم و حوکمڕانی بە پایەی قایم داکوتراوە، نەگۆڕەو بە گۆڕینی ژیان و سەردەم ئەوان گۆڕانیان بەسەردا نایەت، چوون گۆڕینی عەدالەت دەبێتە نا عەدالەتی، هەرگیز ناکرێت نا عەدالەتی لە جێگەی عەدالەتدا دابنرێت، گەرچی کۆمەڵێك بچنە سەر پایەیەك و بڵێن ئەوەتا ئێمە ئەم پایەیەمان دروستکردووە، بەڵام بێ ئاگا لەوەی کۆمەڵگە خراوەتە ژێر ئەو پایەوە، وە پایەکەش

هەرگیز وەك پایەو دەستورو پایە قورئانیەکەی قایم وقۆڵ نابێت و جێگە ناگرێت.

ئەوەی زۆر گرنگیشە هەموو ئەو پایانەی کە قورئانیش دایناوە بۆ بەڕێوەبردنی کۆمەڵگا لە دەستورە دونیایەکانیشدا هەمووی کۆکە لەوەی ئەو پایانە پێویستەو دەبێت ئیلا ئەو پایانە هەبێت، بەڵام هەندێکی ناکۆکە لەو موادەی کە پایەکەی لەسەر دروسکتراوە، کە دێن و خۆیان بونیادی دەنێن گەرچی لەسەر بنەمای کوردایەتی بێت، حیزبایەتی بێت، خزمایەتی بێت، بنەماڵەیی بێت، خۆی و ناوخۆی بێت ئەنجامەکەی درێژە ناکێشێت و زیانەکانی پایەکە هەر زوو دەردەکەوێت ئەوەشی نەبوبێتە قوربانی هاوار دەکات لە دەستی.

عەجەب مرۆڤایەتی کاری ئاسانی پێ سپێردراوە، کارێك لە قودرەتی خۆیدا بێت، کەچی دەچێتە ژێرباری کارێك کە لە بنەڕەتدا بە جوانی بۆی کراوە، بەردێك کراوە بە بنەغەیەکی قایم بۆی ئەم دێت و دەیەوێت

هەڵی بگرێت، لە ئەنجامدا نە بەردەکەی بۆ هەڵدەگیرێت و نە لەو بەردە جوانترو باشتری دەست دەکەوێت کە بنچینەی لەسەر دابمەزرێنێت.

زۆر قسە لەسەر قورئان و دەستوری قورئانی دەکرێت بۆ حوکم و حوکمڕانی و لە دونیای دیموکراسی و قەومی و زۆر ناوی تردا نەفی دەکرێت، دەزانن ناتوانن ئاوی دڵی خەڵکی بدەن لەوەی نەفی لایەنی رۆحی خەڵکی بکەن لەگەڵ خوای گەورەدا، دێن و بەو شێوە دەیانخەڵەتێنن کە دین شتێکی جوانەو بەینی خۆت و خوایەو بۆ خۆت نوێژ بکە، بەڵام دین پەیوەست نی یە بە حوکم و حوکمڕانیەوە.

کە سەیری قورئانیش دەکەیت هەر بە خێرایش چەندین وشەت بەرچاو دەکەوێت هەر بە دەقیش لەسەر حوکم بەناوی حوکم، هەر بە دەق دەیبینی لەسەر حوکمڕانی هەر بەناوی حوکمڕانیەوە، کە سەیری تەواوی ئایەتەکان و پاش و پێشیان دەکەیت، گشت پایەو دەستورە قورئانیەکەی تێدا دەبینی بۆ بەڕێوەبردنی

کۆمەڵگە، کە گەر کۆمەڵگە ئەو دەستورو پایانە رەچاو بکات، چەند سەرکەوتوو دەبیت، تا زیاتر پەیڕەوی بکات ماڵەکەی جوانترو رازاوەتر دەبێت، جیاوازی نی یە لەوەی ئەو کۆمەڵگە چ ناوێك لە خۆی دەنێت، ئیسلامی عەلمانی، مەلایی جەلالی، گرنگ دەستکاری پایەکانی نەکردبێت، خەریکی دیکۆرات و جوانکاریەکان بوو بێت، زیرەکی خۆی لەوەدا نیشان بدات و زووتر ماڵەکە روناك و گەرم بکاتەوە، نەك پایەکانی بڕوخێنێت، چوون دواتر دەبێت هەر خەریکی دروستکردنی پایەکە بێت و بۆشی دروست ناکرێتەوە، بۆ نمونە یەك پایەی عەدالەت دەستپاکیە، گەر ئەم پایە گۆڕا دەبێتە دەست پیسی، دواتر لەژێر ئەم دەستپیسیەدا، هەتا خاوەن پێداویستیە تایبەتەکانیش مافیان دەخورێت.

بەڵام ئێمە سیقەمان بە کەس نی یە، کەسێك دەبێتە مەسولی شارەوانی کارەکانی بە باشی ناکات، مەجاری و جادەو بانەکە بە یەك دونیا کەموکورتیەوە جێ

دەهێڵێت، دواتر ئەوەی دوای ئەویش دێت و ئەوانی پێش خۆی تێك دەداتەوەو بە شێوازێکی تر دروستی دەکاتەوە عەجەب ئەویش هەر سەقەت، بەو شێوە میللەتێك دەبێت لە دەور بازنەیەکدا بخولێتەوە، بازنەیەك پڕیەتی لە چاڵ و چۆڵیش، عەجەب کامیرەشی لەسەرە بۆ کەسی سەرپێچی بکات!

ئیتر بەو شێوەیە بۆ گشت پایەکانی تر، تەنها سەیری ئەو ئایەتانە بکەن کە باسی حوکم و حوکمڕانی کردووە، وەڵامی ئەوە وەردەگرن کە رۆژانە بەناوی سیاسەت و جۆربەجۆرەوە درۆ بەناوی قورئانەوە دەکرێت، بەڵام عەجەب قورئانەکە لەبەردەستە، بە کەرەستەی سەردەمیشەوە، کەچی خەڵکی لێی بێ ئاگایە، قورئانە تاکە کتێبە لە هەموو جێگەیەك هەیەو دەست دەکەوێت و هەمووشی یەك جۆر چاپە، دەتوانیت خۆت سەیری بکەیت، پایەکانی ببینیت، چەند خۆشە بەچاوی واقع خۆت سەیری بکەیت نەك باسی بکەن بۆت.

خوای گەورە بنەمای بەڕێوەبردنی بۆ کۆمەڵگە لە دەستورە قورئانیەکەدا کێشاوەو داوای کردووە کە هەر لە دونیادا رەچاو بکرێت و مافەکان لە یەکەم دادگایدا یەکلا بکەنەوە، گەر ئەوە نەکرا کۆتا دادگای نادرێتە دەست مرۆڤەکان خوا بۆ خۆی یەکلای دەکاتەوە.

فەرموون لەگەڵ هەندێك لەو وشانەی کە بە دەق لەسەر حوکم و حوکمڕانیانەی کە لە قورئاندا هاتووەو رۆژانە پێچەوانەکەی دەبیستین، ئەفسول هەیە باوەڕیشی پێ دەکات.

1. إنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ﴿٥٧ الأنعام﴾

حوکم و فەرمانڕەوایی (هەمووشت) هەر بەدەست خوایە، ئەو زاتە ڕاستی و حەقیقەتەکان دەخاتە ڕوو، چاکترین جیاکەرەوەشە (لە نێوان حەق و بەتاڵدا).

2. أَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿٦٢ الأنعام﴾

ئاگاداربن کە حوکم و فەرمانڕەوایی هەر بەدەست ئەوەو ئەو زاتە خێراو لەماوەیەکی کەمدا لە هەمووان دەپرسێتەوە.

3. إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ﴿٤٠ يوسف﴾

بەڕاستی حوکم و فەرمانڕەوایی جگە لە خوا شایستەی کەسی تر نی یە، فەرمانیشی داوە جگە لە خۆی کەسی تر نەپەرستن.

4. إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُ تَوَكِّلُونَ ﴿٦٧ يوسف﴾

هیچ فەرمان و بڕیارێک بۆ کەس نی یە، تەنها بۆ خوا نەبێت، پشتم هەر بەو بەستووە و پشت و پەنام هەر ئەوە، جا دەبا ئەوانەی کە پاڵپشت و پشتیوانیان دەوێت هەر پشت بەو ببەستن.

5. يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿
١٢ مريم﴾

ئەی یەحیا کتێبی (تەورات) بەتوندی بگرەو پابەندی بەو هەر لە تەمەنی نەوجەوانیدا، توانای جیاکردنەوەی ڕاست و ناڕاستمان پێبەخشی، بە دادوەرێکی ڕێک و پێک کێشەی خەڵکەکەی چارەسەر دەکرد.

6. لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَىٰ وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُ
رْجَعُونَ ﴿٧٠ القصص﴾

سوپاس و ستایش لە سەرەتا و کۆتاییدا، لە دنیا و قیامەتدا، هەر شایستەی ئەوە، حوکم و فەرمانڕەوایش هەر بەدەست ئەوە، هەر بۆلای ئەویش دەبرێنەوە .

7. كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُو
نَ ﴿٨٨ القصص﴾

هەرچی شت هەیە تیاچووە لەناوچووە جگە لەو زاتە، فەرمانڕەوایی هەر شایستەی ئەوە، هەمووانیش هەر بۆ لای ئەو دەبرێنەوە.

8. فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣ البقرة﴾

خوایش لە ڕۆژی قیامەتدا دادگایی نێوانیان دەکات لەوەی کە ناکۆکن تیایدا.

9. وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ ﴿٢١٣ البقرة﴾

پێغەمبەرانی ڕەوانەکرد، تا مژدەدەرو ترسێنەربن هاوڕێ لەگەڵ کتێبی ئاسمانیدا، بۆ ڕوون کردنەوەی حەق و ڕاستی، تا لەنێوان خەڵکیدا فەرمانڕەوایی و دادوەری ئەنجام بدات لەسەر ئەو شتانەی کە بۆتە کێشەیان و ڕاو بۆچوونیان لەسەری.

10.فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴿١٤١ النساء﴾

خوا لە ڕۆژی قیامەتدا دادوەریی دەکات لە نێوانتاندا.

11.إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴿١ المائدة﴾

بەڕاستی خوای گەورە فەرمان دەدات بە هەر شتێک کە بیەوێت.

12.وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤ المائدة﴾

ئەوەی حوکم و داوەری بەو بەرنامەیە نەکات کە خوا دایبەزاندووە، ئائەوانە بێ باوەڕن.

13.وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٥ المائدة﴾

بێگومان ئەوەی حوکم و داوەری نەکات بەو بەرنامەیەی کە خوا دایبەزاندوە، ئائەوانە هەر ستەمکارن.

14.وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤٧ المائدة﴾

ئەوەی حوکم و داوەری نەکات بەو بەرنامەیەی کە خوا دایبەزاندوە، جا ئا ئەوانە ناپاک و تاوانبارو لە سنوور دەرچوون.

15.يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ ﴿٩٥ المائدة﴾

دووکەسی شارەزای دادپەروەر لە خۆتان بیدەن.

16.فَاصْبِرُوا حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧ الأعراف﴾

چاوەڕێ بن هەتا خوا خۆی داوەری دەکات لە نێوانماندا و هەر ئەو زاتە خۆی چاکترینی دادوەرانە.

17.وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ ﴿١٠٩ يونس﴾

تۆ (ئەی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم) هەر
شوێنی ئەو (بەرنامەیە) بکەوە کە لە ڕێگەی
وەحی و نیگاوە بە تۆ دەگات و ئارامگرو
خۆگربە (لەبەرامبەر هەر کێشەیەکەوە کە
خوانەناسان بۆت پێش دەهێنن) هەتا خوا خۆی
داوەری دەکات و ئەو زاتە چاکترین و
دادپەروەرترینی دادوەرانە.

18.فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ ا
للَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُالْحَاكِمِينَ ﴿٨٠ يوسف﴾

ئەم سەر زەمین و وڵاتە بەجێ ناهێڵم هەتا
باوکم مۆڵەتم دەدات، یاخود خوا فەرمانێك
بدات لە قازانجم بێت، ئەو زاتەش چاکترینی
دادوەرانە.

19.وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ
﴿٤١ الرعد﴾

خوا خۆی داوەریی دەکات و (گۆڕانکاریەکان تاوتۆی دەکات)، کەس ناتوانێت موحاسەبەی بکات و کۆسپ و تەگەرە بهێنێتە ڕێی وئەوزاتە زۆر بەخێرایی هەموو شتێك تاوتۆی دەکات و لە هەمووان دەپرسێتەوە.

20.فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ ﴿٥٢ الحج﴾

شتی نابەجێی تێکەڵ بەئاواتەکەی کردووە، ئینجا خوایش فریای کەوتووە و ئەوەی شەیتان فڕێی داوەتە نا ئاواتەکەیەوە، سڕیویەتیوە، لەوەودوا خوای گەورە ئایەت و فەرمانەکەی خۆی چەسپاو دامەزراو کردووە.

21.الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ﴿٥٦ الحج﴾

ئەو ڕۆژە پاشایەتی و دەسەڵات تەنها بە دەست خوایە و فەرمانڕەوای لە نێوانیاندا دەکات.

22.اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩ الحج﴾

هەر خوا خۆی لە ڕۆژی قیامەتدا داوەری دەکات لە نێوانتاندا لەسەر ئەو شتانەی کە ئێوە کێشە و جیاوازیتان لەسەر دەکرد (لەوێ ڕاستیەکان بەتەواوی دەردەکەوێت).

23.إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٣ الزمر﴾

بێگومان خوا داوەری دەکات لە نێوانیاندا، لەو شتانەدا کە کێشەیان لەسەری هەیەو ڕایان دەربارەی جۆراو جۆرە.

24.ذَٰلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠ الممتحنة﴾

ئائەوە حوکم و فەرمانی خوایە، کە خۆی فەرمانڕەوایی دەکات لە نێوانتاندا، خوای گەورەش هەمیشە زانا و دانایە.

گرنگی قورئان لە قەرزدان و وەرگرتندا

رۆڵە مەردێتی خۆڕایی نی یە

سەربەستی مانای ئاغایی نی یە

دوو چەکی ئەوێ باوەڕو نەزان

بە دەوڵەمەندی و گەدایی نی یە[25]

زۆرمان هەم بەسەرهاتووەو ئەم دەبینین و دەبیستین کە فلان ئەوەندە پارەی خورا، ئەوەندەی زەرەرکرد، توشی شەڕبوو لەگەڵ فلان کەسدا، لە ماڵەکەی خۆیدا خۆی خنکاند، سەری خۆی هەڵگرت و رۆی کەس نازانێت لە کوێیە، دوای مردنی بوو بە کێشە بۆ ماڵ و منداڵی، هەروا خەڵکەو دێن یەخەی کەسوکاریان دەگرن، ماڵەکەیان پێ فرۆشت و هیچی نەماوە، نا درۆ دەکات هەیەتی بەڵام خۆی دەرناخات، ئەی کورە نازانین ئەگەر تێهەڵدانیشی ئەکەیت هەر فایدەی نی یە،

25 سروەی بێداری

دای لەژێری قەرزەکەو سوێندو قورئان دەخوات کە هیچێ وەرنەگرتووە، یان سوێند دەخوات کە قەرزەکەی داوەتەوە بزان ئەو لەبیری نەماوە، کەس نی یە شاهیدی بدات ئەم ئەم قەرزپێدانە راستە یان نە، هیچ نوسراوێك لە بەیندا نی یە، ئیتر کابرا خۆی و زەمیری، بەو شێوەیە هەزارو یەك مشکیلەی جیاواز لەسەر قەرزدان و قەرزوەرگرتن و مامەڵەی دولادا ئەم کێشانە دێنە پێش، لە قورئانی پیرۆزیشدا درێژترین ئایەت باسی چۆنیەتی پێدانی قەرزو وەرگرتنی دەکات کە هەموو ئەو کێشانە دەبڕێنێتەوە بەڵام ئێمە جێ بەجێی ناکایەن بە هەزار بیانوی جیاوازەوە، تا دواتر هەزار کێشەی جیاوازمان بۆ دروست دەکات، وەك دەفەرموێت: (**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنتُم بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ ۚ وَلْيَكْتُب بَّيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ ۚ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَن يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ ۚ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا ۚ فَإِن كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَن يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ ۚ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِن رِّجَالِكُمْ ۖ**

فَإِن لَّمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّن تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَن تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ ۚ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا ۚ وَلَا تَسْأَمُوا أَن تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ أَقْسَطُ عِندَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا ۖ إِلَّا أَن تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا ۗ وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ ۚ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ ۚ وَإِن تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ)[26] واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ئەگەر قەرزێکتان کرد لە یەکتر تا ماوەیەکی دیاری کراو، ئەوە بینوسن و با نووسەرێک کە دادپەروەربێت بەڕاستی و دروستی لە نێوانتاندا بینوسێت، با هیچ نوسەرێک سەرپێچی نەکات لە نوسین، هەر وەک چۆن خوا فێری کردووە با بنووسێت، (خۆ ئەگەر کەسێک خوێندەوار نەبێت) ئەوەی کە حەقەکەی بەسەرەوەیە و قەرزەکەی لایە با بەدەمی خۆی

---

[26] البقرة ٢٨٢

(ئەندازەی قەرزەکەی) بە کاتبەکە بڵێت و لە خوای پەروەردگاری بترسێت و چاوپۆشی لە هیچی نەکات و لێی کەم نەکاتەوە، خۆ ئەگەر ئەوەی قەرزەکەی لەسەرە هەڵەشە بوو، یا لاواز بوو (منداڵ یان بەساڵاچوو بوو) یا نەیدەتوانی دان بە حەقەکەدا بنێت (کەڕولاڵ بوو) با بەخێوکەر، یا سەرپەرشتیارەکەی دادگەرانە حەقیقەت و ڕاستی قەرزەکەی بڵێت و با دوو پیاو لە خۆتان شایەتی لەسەر (قەرزو مامەڵە)بگرن، ئەگەر دووپیاو دەستنەکەوتن بۆ شایەتی، با پیاوێک و دوو ئافرەت شایەتییەکە بدەن لەو کەسانەی کە ڕازین بە شایەتیدانیان، نەوەکو یەکێک لە (ئافرەتەکان) بیری بچێت، با ئەوی تریان بیری بهێنێتەوە و شایەتەکان نابێت کە کاتێک داواکران خۆ وێڵ بکەن و ئامادە نەبن، بێزار مەبن لەوەی کە (قەرز) بنووسن، کەم بێت یان زۆر و تا ماوەی دیاری کراوی، بە ڕوونی با یاداشت بکرێت، ئەنجامدانی مەسەلەی قەرزتان بەو شێوە دادپەروەرانەیە و پەسەندترە لای خوا (لە نەنووسین)، ئەوسا چاکتر دەتوانن شایەتی ڕاگرن و

نزیکترن لەوەی گومان و دوودڵی بە یەکتر نەبەن (مافی کەس تیا نەچێت)، مەگەر بازرگانیەک بێت لەبەر دەستانداو لە نێو خۆتاندا بیگێڕن و کڕین و فرۆشتن ئەنجام بدەن، ئەوە گوناهتان ناگات کە ناینووسن، (چونکە ئاسان نیەو مامەڵە دوادەخات، هەتا بۆتان دەکرێت) شایەت بگرن کاتێک کڕین و فرۆشتنتان ئەنجامدا و نابێت نووسەرو شایەت ئازار بدرێن و بێزار بکرێن، خۆ ئەگەر شتی وابکەن ئەوە بەڕاستی مانای وایە ئێوە لە چەندەها فەرمانبەرداری دەرچوون، جا لە خوا بترسن و خۆ پارێزبن و خوا فێری ئەو شتانەتان دەکات (کە خێری تیایە بۆ دنیاو پاداشتی قیامەتی لە دوایە) و خوا بە هەموو شتێک زانایە.

لەبیرم ناچێت رۆشتم بۆ فینلەندا لە لەندەنەوە بۆ کارێکی پێویست لەوێ بمێنمەوە، داوای ئیقامەم کرد لە حوکمەتی ئەو وڵاتەو جەوازەکەم دانا لایان، رۆژێك پێویست بوو بچم موراجەعەیان بکەم برایەك لەوێ

ناسیم ناسینێکی زۆر سەرەتایی هەر یەك دوو جارێك لە مزگەوت یەکمان بینی بوو، بەڵام پیاوێك بە مانای پیاو پیاو بوو، مرۆڤ ئەبێت بە وەفابێت و چاکەی کەسی لەبیر نەچێت، ئەو پیاوە وتی: هەرکارێکت هەبوو من لە خزمەتتادام تۆ لێرە تازەیت و نەشارەزایت، ئەو رۆژە بردمی بۆ دائیرەی پۆلیس و پێش ئەوەی بڕۆمە ژوورەوە وتی ئەگەر پارەت پێیە باشترە لەگەڵ خۆتی نەبەیت، بیدە بە من، منیش لە راستیدا پارەیەکی زۆرم پێ بوو، کە لە لەندەن ئیشم کردبوو کۆمکردبوویەوە بۆ ئەوێ کە کارێکی پێ بکەم، هەموویم پێداو رۆشتم، پێشم وت چاوەڕوان مەبە نەوەك زۆرم پێ بچێت، وابزانم ئەویش مەوعیدو شتی هەبوو، هەتا بە سەیارەی براکەی هاتبوو، پێی وتم کە چۆن بە پاس بگەڕێمەوە، بەهەرحاڵ خوا حافیزیمان لەیەك کردوو رۆشتم، دوای هەر لە خۆیەوە هات بە بیرمدا وتم باشە خۆ ئەم پیاوە من هەر تازە ناسویمە، ئەوکات ئەم تۆڕە کۆمەڵایەتی و شتانەش نەبوو کە زیاتر ئاشنای و لێك نزیکی دروست کردبێت، لە دڵی

خۆمدا وتم یەك كەس لە نێوانماندا نەبووە، پارەكەش مەگەر خوای گەورە خۆی بزانێت كە بە چ قوڕبەسەریەك پەیدام كردبوو، شەو نخونی و ئەزیەتێكی یەكجار، لە دڵی خۆمدا وتم خۆ ئەگەر بدات لە ژێری خەڵكی باوەڕ بەو دەكەن، ئەو لێرە خەڵك دەیناسێت و منێكی منداڵی دەمڕوت كوردەواری دەڵێ كێ باوەڕم پێ دەكات، بە كورتیەكەی مەبەستی بردنی ببێت بە ئاسانی دەتوانێت ببیات و منیش پیاو خراپ و درۆزنیش دەرچم لای خەڵكی، ئەڵبەت سیقەشم پێی هەبوو چوون لە مزگەوت كە ناسیم، ئەو بە منی وت تۆ نوێژ دەكەیت؟! منیش وتم الحمدلله، زۆری پێ خۆش بوو، زیاتر پرسیاری لێ كردم كە كێم، وتم تۆ خەڵكی كوێیت وتی سلێمانی وماڵمان لە فلانە جێگایە نزیكی مزگەوتەكەی مەلا موسا، منیش وتم دەی كاكە منیش قوتابی مامۆستا مەلا موساو مامۆستا مەلا ئەحمەدی شافعی بووم، دكتۆر ئەحمەدی شافعی ئێستە، لای مامۆستا حەسەن شەمێرانی خوێندوومە، زۆر گەشایەوە، كە دینداری و دڵسۆزی پێوە دیاربوو.

بەهەرحاڵ من ئەو ختورانە هەر لە دڵمدا بوو بۆ پارەکە، مانگی رەمەزان بوو رۆشتم بۆ نوێژی تەراویح، ئەو پیاوەم بینی بە رووگرژیەکەوە سەیری کرد، لە دڵی خۆمدا وتم تەواو پارەکە فت، تا ٤ رکات نوێژی تەراویحمان کردو ئیسراحەتێکی زۆر کورت دەکەوێتە بەینەکەوە، بە پەلە هات بۆ لام و وتی وەرە وەرە وەرە، دوو پیاوی هێناو بردمیە سوچێکەوە، وتم خوا گیان رەحم بکەیت، وتی: وتی کاکە تۆ پارەیەکی زۆرت بە من داوەو نە نوسین لە بەینماندا هەیەو نە شاهید، ئەگەر من مردم ئەوسا چی! بە پەلە بنوسە من ئەوەندە پارەم داوە بەم کەسە بۆ ماوەیەکی دیاری نەکراو و هەرکات ویستم داوای بکەمەوە، دوو نوسخە بنوسە، وتم نا کاکە پێویست ناکات، وتی نا زوو زوو بنوسە، نوسیم و من و ئەو و دوو شاهیدەکە ئیمزایان کردوو ئەو نوسخەی خۆی هەڵگرت و منیش نوسخەی خۆم، بە پەلە گەڕاینەوە بۆ نوێژەکە تەقریبەن رکاتێکی لە نوێژی دواتر رۆشت تا ئەم کارەمان کرد، دوای ماوەیەك کە ئیتر هاتمە سەر ئەوەی بگەڕێمەوە بۆ

لەندەن، شەو درەنگێکیش بوو تەلەفۆنم بۆ کرد، وتم من سبەی دەگەڕێمەوە بۆ لەندەن، نەیهێشت قسەکەم تەواوکەم وتی: هەر ئێستە پارەکەت بۆ دەهێنم، دوو کەسی لەگەڵ خۆیدا هێنابوو، پارەکەی پێدام و وتی بیژمێرە، وتم پێویست ناکات، وتی نا بیژمێرە، ژماردم وتم تەواوە، وتی دەی نوسخەی نوسراوەکەم بدەرێ، پێمداو ئەویش ئەوەی خۆی دەرهێناو هەردووکی لکاند پێکەوەو بە بەرچاوی هەموومانەوە دڕاندنی.

ئەم چیرۆکە ئەفسانەیی نی یە، لە کتێبیشەوە دەستم نەکەوتووە، کەسیش بۆی نەگێڕاومەتەوە، ئەمە چیرۆکی حەقیقی خۆمە لەگەڵ ئەو پیاوەدا، وە پیاوەکەش بەڕێز **حاجی رزگار سیوەیلی** یە کە ئێستە نوێنەری کۆمەڵی ئیسلامی یە لە فینلەندا، ئەڵبەت ئەو کاتە نە حاجی بوو، نە نوێنەری کۆمەڵیش بوو! ئەی رەحمەت لە دایك و باوك و پەروەردەو ئەخلاق و ویژدانت.

ساخوایە ماڵ و تەماح و خۆشی دونیا نەبێتە مایەی ئەوەی حەقیقەتی قورئان و ژیانی کۆتایی قیامەتمان لەبیر بەرێتەوە.

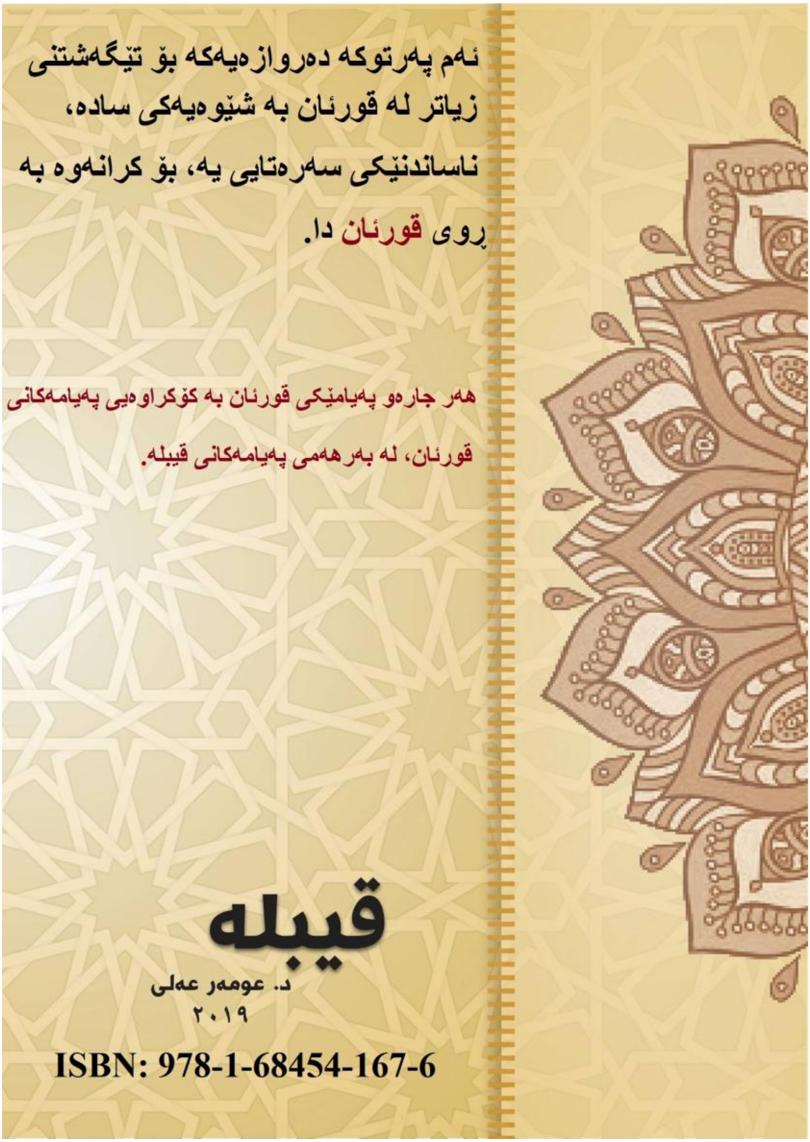
ئەم پەرتوکە دەروازەیەکە بۆ تێگەشتنی
زیاتر لە قورئان بە شێوەیەکی سادە،
ناساندنێکی سەرەتایی یە، بۆ کرانەوە بە
ڕووی قورئان دا.
هەر جارەو پەیامێکی قورئان بە کۆکراوەیی پەیامەکانی
قورئان، لە بەرهەمی پەیامەکانی قیبلە.
قیبلە
د. عومەر عەلی
٢٠١٩
ISBN: 978-1-68454-167-6